

ตอนที่ 7

ลักษณะของวรรณกรรมบางประเภท

ความมุ่งหมาย

1. เพื่อศึกษาลักษณะและวิวัฒนาการของวรรณกรรมประเภทนิราศ
2. เพื่อศึกษาวรรณกรรมเพลงยาวในด้านความหมาย ลักษณะเฉพาะ และการนำไปใช้
3. เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะและวิวัฒนาการของวรรณกรรมนิทานคำกลอน

วิธีศึกษา

ศึกษาความหมายและวิวัฒนาการของวรรณกรรมนิราศ เพลงยาว และนิทานคำกลอน แล้วอ่านวรรณกรรมต่อไปนี้

1. นิราศพระปฐม ของกรมหลวงวงศาธิราชสนิท
2. นิราศเมืองเพชร ของสุนทรภู่
3. นิราศทวาราวดี ของหลวงจักรปาณี (ฤกษ์)
4. ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่งชาติ
5. เพลงยาวว่าจมีนราชามาตย์ ของพระมหามนตรี (ทรัพย์)
6. นิทานคำกลอนเรื่องจันทโครบ
7. นิทานคำกลอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น สิงโตทอง แก้วพิสดาร ปลาทุสุริยวงษ์

วรรณคดีนิราศ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวรรณคดีนิราศเกิดขึ้นมาก อาจเป็นเพราะในช่วงเวลานั้นกวีที่มีความสามารถเด่น ๆ มีเป็นจำนวนมาก กวีบางท่านไม่นิยมแต่งเรื่องนิทาน หรือวรรณกรรมขนาดยาว และบางท่านมีภาระราชการสำคัญไม่มีเวลาแต่งเรื่องขนาดยาวได้ การแต่งนิราศเกิดจากอารมณ์สะท้อนใจในการเดินทางไปราชการ ธุรกิจส่วนตัว หรือท่องเที่ยวครั้งหนึ่ง ๆ เท่านั้น เป็นเรื่องสั้นยาวไม่จำกัด กวีมีอิสระในการสร้างงานนิราศ วรรณคดีนิราศจึงเกิดขึ้นมาก

ศัพท์คำว่า “นิราศ” มีผู้สันนิษฐานกันหลายนัยยังไม่ยุติได้ว่ามีที่มาจากรากศัพท์ใด นิราศ ภาษาบาลี เกิดจากการสนธิระหว่าง นิร กับ อาสา แปลว่า ปราศจากความหวัง ไม่มีความต้องการ หมดอยาก เจยอยู่¹

นิราศ ภาษาสันสกฤต แปลว่า การต่อต้าน การปฏิเสธหรือปดส่ง การขับหรือกำจัด การเปลื้อง การโยกย้ายหรือจากไป การสละหรือทิ้ง²

น.ม.ส. ทรงให้คำอธิบายว่าการแปลตามรูปศัพท์ดังกล่าวข้างต้นไม่ตรงกับลักษณะของการแต่ง เพราะหนังสือนิราศแสดงให้เห็นว่า กวีแต่งอย่างมีความหวังที่จะเป็นสุขเมื่อได้คืนกลับมาหานางหรือที่อยู่อันเป็นที่รักของตน มิได้จากไปอย่างปราศจากความหวัง-หรือสละละทิ้งไป ทรงสันนิษฐานว่า น่าจะมาจากคำว่า นิร (ไม่มี) ซึ่งกลายมาเป็นนิราศโดยเปลี่ยนเสียงสระให้ยาวขึ้นและมีการเติม ศ เข้าลิลิต เช่นเดียวกับคำว่าลีลา เป็น ลีลาศ นิราศในที่นี้หมายความว่าไม่มีเมีย เพราะบทนิราศเป็นบทที่กวีคร่ำครวญถึงผู้หญิง เมื่อไม่มีนางจึงต้องครวญ

วรรณกรรมที่แต่งทำนองนิราศมีมาตั้งแต่ครั้งศรีอยุธยา (นิราศรุ่นแรกคือทวาทศมาส และนิราศหริภุชชัย) แต่ที่เรียกว่าหนังสือนิราศดูเหมือนจะบัญญัติขึ้นในครั้งรัตนโกสินทร์นี้⁴ กวีรุ่นแรกที่ได้เรียกชื่อหนังสือของตนว่านิราศคือพระยาตรังศรี ในนิราศลำน้ำน้อย ศิษย์ศรีปราชญ์ ในนิราศไปแม่น้ำน้อย และนายรินทรธิเบศร์ ในนิราศนรินทร์⁵

นิราศมีวิธีเรียกชื่อได้ 3 วิธี คือ⁶

1. ตั้งชื่อตามชื่อผู้แต่ง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศพระพิพิธสาส์ นิราศนายโต๊ะ นิราศพระยาตรังศรี ฯลฯ ซึ่งหมายความว่า เป็นบทนิราศของผู้แต่งชื่อนั้น ๆ

1 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 หน้า 512

2 สัทสฤต-ไท/อังกฤษ อภิธาน ของกรมวิชาการ หน้า 653

3 น.ม.ส. “ปาฐกถาเรื่องนิราศนรินทร์” ผสมผสาน หน้า 93

4 ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ชีวิตและงานของสุนทรภู่ หน้า 72

5 รื่นฤทัย สัจจพันธ์ุ นิราศคำโคลง : การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศชนิดอื่น หน้า 20

6 รื่นฤทัย สัจจพันธ์ุ เล่มเดิม หน้า 21

2.ตั้งชื่อตามสถานที่ เช่น นีราศหริภุชชัย นีราศลอนดอน นีราศรอบโลก นีราศสุพรรณ นีราศธารโคก เป็นต้น หมายความว่า เป็นบทพรรณนาการเดินทางจากที่ใดที่หนึ่งก็ได้ ไปยังสถานที่ซึ่งระบุชื่อไว้ เช่น นีราศชะอำ ไม่ได้หมายความว่า กวีพรรณนาการเดินทางจากชะอำไป แต่กลับหมายความว่า การพรรณนาการเดินทางไปสู่ชะอำ นีราศลอนดอนก็เช่นกัน หม่อมราโชทัยได้พรรณนาการเดินทางจากประเทศไทยไปยังกรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ และระยะเวลาที่ปฏิบัติภารกิจอยู่ที่นั่น

3. นีราศสมมุติ หมายความว่า มีใช้นีราศที่แต่งขึ้นเมื่อมีการเดินทางจริงหรือมีการจากนางจริง แต่ผู้แต่งสร้างเรื่องขึ้นเองโดยอาศัยเค้าความจากวรรณคดีบางเรื่อง โดยผู้แต่งกำหนดให้เป็นเรื่องราวการเดินทางคร่ำครวญของตัวละครที่สำคัญตัวใดตัวหนึ่ง ให้อารมณ์และความรู้สึกกับตัวละครราวกับเป็นจริง นีราศประเภทนี้ได้แก่ นีราศอิเหนา นีราศพระอภัยมณี เป็นต้น

นอกจากนั้น มีนิราศบางเรื่องที่ตั้งชื่อตามฤดูกาล เช่น นีราศเดือน โคลงทวาทศมาส พรรณนาเหตุการณ์ ประเพณีการเล่นและเรื่องอื่น ๆ ในแต่ละเดือนเป็นลำดับไปจนครบปี

ชนิดของคำประพันธ์ที่ใช้แต่งนิราศ

กวีแต่งนิราศเรื่องหนึ่งก็ใช้คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งส่วนมากเลือกใช้ตามความถนัดของตน คำประพันธ์ที่ใช้มีทั้ง โคลง ฉันท์ กาพย์ห่อโคลง กลอนและร้อยแก้ว ที่นิยมใช้มากที่สุดคือ โคลงและกลอน

นิราศคำโคลงนิยมใช้ โคลงฉันท์และโคลงสี่สุภาพมากที่สุด โคลงฉันท์ตามตำราฉันท์ลักษณะมี 6 ชนิด คือ โคลงสองฉันท์ โคลงสามฉันท์ โคลงฉันท์วิวิธมาลี โคลงฉันท์บาทกฤษณร โคลงฉันท์จัตวาฉันท์ และโคลงฉันท์ตรีพิชพรรณ ที่กวีเคยใช้แต่งนิราศเพียง 2 ชนิด คือ โคลงฉันท์วิวิธมาลีและโคลงฉันท์บาทกฤษณร นิราศที่แต่งด้วยโคลงฉันท์วิวิธมาลี คือทวาทศมาสที่แต่งด้วยโคลงฉันท์บาทกฤษณร ได้แก่ ก่ำสรวล โคลงฉันท์และตามเสด็จลำน้ำน้อย (มีวิวิธมาลีปนอยู่ด้วย)

ตัวอย่างโคลงฉันท์วิวิธมาลี จากนิราศตามเสด็จลำน้ำน้อย (พระยาตรังค์ฯ)

กาสรรสรโอดฉัน	เดินดง
กำเลาะกำลั้งแรง	ร่านร่าย
ขวิดเสี้ยวศิขรผง	ผุยผ่า
เป็นประกายฟุ้งคล้าย	คลอกแซมฯ
พยัคฆ์โถมจับมฤคพลีว	พลิกกาย ลงแฮ
เปล่งปลาบแสงตาแพลม	พลุ่งย่อย
คว่ำคำรามทราย	คอนโลด
ถอนถีบสี่เท้าคล้าย	คลาดหาง ฯ

ตัวอย่างโคลงต้นบาทกฤษร จากนิราศตามเสด็จทัพล้านน่าน้อย

สายสินธุ์เอ่อแอ่งอ้อม	อกเรือ
เร็วรีกรลศรยง	ย่งแย่ง
บอกบ้านบ่อนาเกลือ	กลัวเสบ สรงนา
บ่อเนตรเค็มค้างแห้ง	โหดเห็น ๖
อัศจรรย์ซ่อนแซบให้	โหยหิว
สารพัดสรรพวงค์เข็ญ	ขุ่นแค้น
ภาคย์ทรงพืหวิหววิ	ไหวหวาด
ดับดั่งจันทร์ม้วยแมน	มีดมน ๖

นิราศโคลงสี่สุภาพ แต่งกันมากในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่เด่น ๆ ได้แก่ นิราศกลาง นิราศ-
นรินทร์ นิราศสุพรรณของสุนทรภู่ นิราศพระประชมของกรมหลวงศาธิราชสนิท และนิราศ
กรุงเก่าของจักรปาณี (ฤกษ์) เป็นต้น

นิราศคำโคลงถือความนิยมสืบต่อกันมาอย่างหนึ่งคือ มีคำสุดดีบ้านเมืองและสรรเสริญ
พระบารมีของพระเจ้าแผ่นดิน มักจะเริ่มด้วยร้อย ถ้าแต่งเป็นโคลงต้นก็ใช้ร้อยต้น แต่งเป็นโคลง
สี่สุภาพก็ใช้ร้อยสุภาพ ตอนท้ายเรื่องนิยมบอกนามผู้แต่ง กล่าวออกตัวและบอกศักราชที่แต่งด้วย

นิราศคำฉันท์มีน้อยมาก อาจเป็นเพราะการแต่งฉันท์เพื่อบรรยายเรื่องราว และราย
ละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การอ่านให้มีเสียงไพเราะเหมาะสมกับอารมณ์
สะเทือนใจก็ไม่อาจทำได้ดีเหมือนโคลงและกลอน นิราศคำฉันท์ที่เป็นวรรณกรรมเก่ามีปรากฏ
เพียงเรื่องเดียว คือนิราศสี่ดาหรือบางแห่งเรียกราชพิลาป แต่งสมัยศรีอยุธยา เป็นคำฉันท์
ผสมกับกาพย์ฉับ

ตัวอย่างนิราศสี่ดา

ปางนั้นเบื้องบนเขียวขาว	หมอกมูลเดือนดาว
สุริยขร้อชรอำลมน	
ฟ้าพื้นหลังหล่อโรชรน	อับแสงสุริยพล
ครครถครครถานเวหา	

คำประพันธ์ประเภทกาพย์ใช้แต่งประกอบคำโคลง เป็นกาพย์ห่อโคลง คือ ประกอบ
ด้วยกาพย์ยานีสลับกับโคลงสี่สุภาพ ได้แก่นิราศธารโคก ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์

ส่วนนิราศที่แต่งเป็นกลอนมีจำนวนมากที่สุด เช่น นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน
นิราศคำกลอนหลายเรื่องของสุนทรภู่ นิราศคำกลอนของนายมีและนิราศลอนดอน ของหม่อม
ราชไทรยเป็นต้น

คำประพันธ์ประเภทร่าย ใช้เฉพาะบทสวดดีในตอนต้นของนิราศคำโคลงและ บางเรื่องใช้เป็นข้อความปิดท้ายเรื่องด้วย เช่น ในบทสวดท้ายของทวาทศมาส

นิราศที่เป็นร้อยแก้ว มีเพียงเรื่องเดียว คือนิราศนครวัด ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ราชานุภาพ เริ่มต้นด้วยกลอนสั้น ๆ แล้วพรรณนาเหตุการณ์และภารกิจที่ได้ทรงกระทำในแต่ละวันด้วย ความเรียงร้อยแก้วมีลักษณะเช่นเดียวกับจดหมายเหตุการเดินทาง ที่จัดเข้าไว้เป็นนิราศ เพราะผู้นิพนธ์ทรงเรียกหนังสือนี้ว่า นิราศ

คำประพันธ์ที่นิยมแต่งนิราศมากที่สุดคือ โคลงและกลอนเป็นที่สังเกตได้ชัดเจนว่า โคลงเหมาะที่จะแต่งนิราศแสดงรู้สึกความคิดและจินตนาการเชิงกวี ส่วนกลอนเหมาะที่จะแต่งนิราศที่บรรยายความรู้และรายละเอียดสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง

เนื้อหาของนิราศ

เนื้อหาของนิราศอาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. บทสวดดี มักมีเฉพาะนิราศคำโคลง เริ่มด้วยร่ายสั้น ๆ พรรณนาความกว้างใหญ่ งดงาม ของพระมหานคร ซึ่งเน้นหนักที่พระบรมมหาราชวัง พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ปกแผ่อำนาจความสุขความเจริญแก่พลเมืองทั่วไป มีพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นหลักยึดมั่นทางจิตใจ บ้านเมืองสงบสุข ร่มเย็น เป็นที่น่าภูมิใจ กวีจะพิถีพิถันพรรณนาบทสวดดีเป็นพิเศษ เท่ากับเป็นการบูชาครูและสร้างจุดสนใจเมื่อเริ่มเรื่องนั่นเอง

2. บทนิราศ ประกอบด้วยบทสังลา ถ้าเป็นนิราศคำโคลงจะเริ่มเมื่อจบบทสวดดีแล้ว นิราศคำกลอนเริ่มทันทีเมื่อตั้งต้นเรื่อง กวีจะบอกสาเหตุที่ต้องจากนางเดินทางไปครั้งนี้ บางครั้งจะบอกวันเดือนปีที่ออกเดินทาง บอกรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ผู้ร่วมทางและพาหนะที่ใช้เดินทาง ที่พบเสมอในบทสังลาได้แก่การฝากนาง คือฝากไว้กับเทพยดา ฟาดิน ต่อจากบทสังลาคือ บทคร่ำครวญรำพันความอาลัยรักและความทุกข์ทรมานที่ต้องจากนางมา แทรกด้วยการชมธรรมชาติ และสภาพท้องถิ่นสองข้างทาง ให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ความเชื่อและปรัชญา ตามความรู้ความสนใจของผู้แต่ง

3. บทจบเรื่อง กวีมีวิธีจบเรื่องต่าง ๆ กัน เช่นจบด้วยการอธิษฐานให้ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า บางเรื่องบอกจุดประสงค์ในการแต่งไว้เช่นนิราศศรีบุญชัย ว่าแต่งเพื่อให้เป็นตำนาน กำสรวลโคลงฉันท์ นิราศนรินทร์ นิราศลำน้ำน้อยแต่งเพื่อเป็น “สารรัก” กวีบางคนจบด้วยการบอกเวลาแต่ง บอกชนิดของคำประพันธ์ บอกจำนวนโคลงและบางเรื่องฝากฝังผลงานนั้นไว้เพื่อนักปราชญ์รุ่นหลังได้แก้ไขปรับปรุงก็มี

การแต่งนิราศนั้น นอกจากกวีจะแต่งเป็นเรื่อง ๆ เฉพาะคราวที่มีการเดินทางแล้ว บางครั้งกวีที่แต่งเรื่องประเภทอื่นยังแทรกบทนิราศเข้าไว้ในเรื่องนั้น ๆ ด้วย เช่น ลิลิตตะเลงพ่าย ลิลิตพระลอและสามกรุง เป็นต้น บทนิราศที่แทรกอยู่ในเรื่องทีกล่าวนี สร้างความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ผู้อ่านได้มาก เพราะผู้อ่านรู้จักตัวละครที่เป็นผู้จากไปและผู้อยู่ข้างหลังได้ดีทั้งสองฝ่าย ภาพจินตนาการความรัก ความอาลัยถึงกัน จึงชัดเจนกว่าการจากคนรักหรือนางสมมุติในวรรณกรรมนิราศ

วรรณกรรมนิราศเป็นศิลปะบริสุทธิ์ แต่งขึ้นเพื่อต้องการความสะเทือนอารมณ์และความไพเราะทางวรรณศิลป์เป็นสำคัญ

วรรณกรรมกลอนเพลงยาว

การแต่งเพลงยาวนิยมกันมาแต่สมัยศรีอยุธยา และมารุ่งเรืองมากที่สุดในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพลงยาวแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทเดียวคือ กลอน ส่วนมากเป็นกลอนแปด มีบางบทแต่งด้วยกลอนกลบทและกลอนกลอักษร เช่น เพลงยาวจารึกที่วัดพระเชตุพนฯ

กลอนเพลงยาวเป็นสมบัติของชาวบ้านอย่างแท้จริง ไม่จำกัดอยู่แต่ในราชสำนัก ในกลุ่มชนชั้นสูง หรือในหมู่กวีที่มีชื่อเสียงเท่านั้น การเขียนเพลงยาวแพร่หลายทั่วไป ประกอบกับลักษณะของกลอนเพลงยาวให้อิสระภาพแก่ผู้แต่ง คือ อิสระภาพในการคิดฝันและไม่ผูกพันกับความสั้นยาวของกลอน พอใจจะแต่งเรื่องเพื่อฝัน เล่าประสบการณ์หรือคาดคะเนเรื่องใดมากน้อยอย่างไรก็ได้

เนื้อหาของเพลงยาว

เนื้อความที่เขียนเพลงยาวส่วนมาก ได้แก่

1. **ประเภทจดหมายรัก** เพลงยาวที่มีเนื้อความเป็นบทกวีพาราซี พรรณนาความรักติดพ้อ ได้ตอบกันระหว่างชายหญิงมีมากกว่าประเภทใด ๆ คงเป็นเพราะเพลงยาวไม่จำกัดขนาดความสั้นยาวเหมือนบทสักวา หรือบทดอกสร้อย ผู้เขียนพรรณนาความรักก็เขียนไปเรื่อย ๆ จนหมดข้อความที่ต้องการจะบอก นักแต่งเพลงยาวจดหมายรักที่มีชื่อเสียงเช่น สมเด็จพระนารายณ์ ฯ เจ้าฟ้าจืด เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ พระยาตวันวงศ์ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นาย ภิรมเสน นายรินทรธิเบศร์ (อิน) และกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ เป็นต้น

(ตัวอย่างเพลงยาวจดหมายรัก)

ตั้งหมายดวงหมายเดือนดาราการ

ปางที่มาดสมานสุมาลย์สมร

อันลอยฝันอำพรไพยมพราย

แม้ที่เหิรเดินได้ในเวลา
มิได้ชมก็เพียงได้ดำเนินชาย

ถึงจะมากก็ไม่เสียซึ่งแรงหมาย
เมื่องหมายรัศมีพิมานทอง

(เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์)

2. ประเภทพยากรณ์เหตุการณ์ เพลงยาวประเภทนี้มีไม่มากนัก ที่เด่น ๆ ได้แก่ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เนื้อเรื่องทำนายว่าจะเกิดเหตุอัศจรรย์ 16 ประการ กรุงศรีอยุธยาจะเข้าสู่ยุคเชษฐ และเพลงยาวพยากรณ์เพลิงไหม้พระที่นั่งอินทราภิเษกของกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เพลงยาวลักษณะนี้ผู้แต่งประสงค์จะเตือนให้คนระมัดระวังภัยพิบัติ หรือบางครั้งทำนายเพื่อปลอบขวัญมิให้พรั่นกลัวสิ่งอาเภทต่าง ๆ

(ตัวอย่าง)

ด้วยพระมหากษัตริย์มิได้ทรงทศพิชราชธรรม
คือเดือนดาวดินฟ้าจะอาเภท
มหาเมฆจะลูกเป็นเพลิงกาล

จึงเกิดเข็ญเป็นมหัศจรรย์สิบหกประการ
อุบัติเหตุเกิดทั่วทุกที่สถาน
เกิดนิมิตพิสดารทุกบ้านเมือง

(เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา)

3. ประเภทเฉลิมพระเกียรติ เพลงยาวกล่าวสดุดีพระบารมีของพระเจ้าอยู่หัวแม้จะไม่สง่างาม ภาคภูมิเท่าโคลงเฉลิมพระเกียรติ แต่ก็สามารถให้รายละเอียดได้มากกว่าโคลง เช่น เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติของนายมีและของคุณพุ่ม เป็นต้น

(ตัวอย่าง)

หนึ่งเสนาข้าหลวงทั้งปวงหมด
ทั้งไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทุกนาม
มิให้ใครออกอจราชศักดิ์
พระอัยการบัญญัติสังกัดมี

พียงยศเป็นสง่ากล้าสนาม
ก็มีความกรุณาทั้งธานี
ข่มเหงหักไพร่ฟ้าประชาหนี
ไว้ตามที่พระกำหนดทศพิช

(นายมี)

4. ประเภทจดหมายเหตุหรือบันทึกเหตุการณ์ ผู้แต่งต้องการบันทึกรายละเอียดเหตุการณ์ที่ตนพบเห็น เช่น เพลงยาวจดหมายเหตุกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพประจวบ ของคุณสุวรรณ ว่ากรมหม่อมขอเฝ้าเจ้าตำแหน่ง ต้องตกแต่งให้สำนักตำหนักขวาง ข้างชั้นบนกรมหม่อมกับขุนนาง พานหมากวางเรียงงามตามทำนอง ท่านพระยาพิพัฒน์ต้นรับสั่ง เข้าในวังกับหลวงนายได้เป็นสอง คอยสนองโอษฐ์รับพระโองการ

5. ประเภทคำสอน เป็นบทสุภาษิต ข้อคิด คำเตือน หรือคำสอน เช่น เพลงยาวถวายโอวาท เพลงยาวอิศรญาณ บางเรื่องมีลักษณะเป็นข้อธรรมะ เช่น เพลงยาวปลงสังขาร

จะรักชังทั้งสิ้นเพราะสิ้นพลอด	เป็นอย่างยอดแล้วพระองค์อย่าสงสัย
อันช่างปากยากที่จะมีใคร	เขาชอบใช้ช่างมือออกอื้ออึง
จงโอบอ้อมต่อมถดพระยศศักดิ์	ถ้าสูงนักแล้วก็เขาเข้าไม่ถึง
ครั้นต่ำนักมักจะผิดคิดรำพึง	พอค้ำกึ่งกลางนั้นขยันนัก

(เพลงยาวถวายโอวาท)

6. เพลงยาวเล่นว่าความ ในสมัยรัชกาลที่ 4,5 และ 6 นิยมแต่งเพลงยาวเล่นว่าความกันมาก โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ รายปักษ์และรายเดือน ผู้อ่านหรือคณะบรรณาธิการจะเริ่มต้นสมมุติคดีขึ้น เช่น คดีชิงชู้มีการโต้ตอบกัน ผู้อ่านหลายคนอาจส่งบทเพลงยาวเข้าร่วมสนุก โดยสมมุติตัวเองเป็นผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา ทนาย พยาน หรือศาลเป็นต้น

ตัวอย่างเพลงยาวว่าความ ในหนังสือพิมพ์ประตู่ใหม่ (พ.ศ. 2451)

สักว้ายืนฟ้องร้องค่านับ	ขอให้ปรับอายทิศอินทนิลศาล
เกี่ยวแม่แถมเมียเข้ามาชานาน	จนทึงการทรัพย์สินไม่ยินดี
เฝ้าแต่ตรึกนึกกลอนนอนบ่นเพ้อ	ฝันละเมอเอ็ดอึ้งคะนึ่งหนี
ช่างหลงลมอายทิศอินเสียสิ้นดี	ได้ปราณีเรียกมาว่ากล่าวเอย
	เงินโขงยี่หื้อแจหลี

สักวาทำนขุนศาลบูรณร่าง	นุ่งลายอย่างหม้อไปคูโอโถง
ออกหอนั่งฟังคดีแล้วชี้โพรง	อายเงินโขงฟ้องอายอินทนิล
เมื่อวานขึ้นนี้แม่ใจไปตลาด	มันยังอาจเข้ามาทรูประตูผี
กุแค้นใจอายเจ้าชู้อยากคูดี	จะขี้เสียให้ยับสับเงาเอย

7. เพลงยาวทำนองบัตรสนเท่ห์ ผู้เขียนมีเจตนาจะกล่าวเสียดสีหรือกล่าวโทษบุคคลโดยไม่แสดงชื่อผู้เขียน แต่บางครั้งผู้อ่านก็จำได้ว่าเป็นสำนวนของผู้ใด เช่น เพลงยาวว่าจมีนราชามาตย์ ของพระมหามนตรี (ทรัพย์) และเพลงยาวเรื่องหม่อมเป็ดสวรรค์ ของคุณสุวรรณ เป็นต้น

หมอลิ้นดูไว้ในตำรา	ดวงชะตาขึ้นเมษราศี
คงจะถึงพานทองในสองปี	ถ้าเต็มทีผิดคาดราชรองเมือง
ข่าวนอกพูดกันขันเต็มที	ว่ากลางคืนรัศมีสีเนื้อเหลือง
ดูในเรื่องเหมือนแสงแมงคาเรือง	คนๆเลื่องพูดมากปากวัดวา

(เพลงยาวว่าจมีนราชามาตย์)

ลักษณะพิเศษของกลอนเพลงยาว¹

ลักษณะพิเศษของกลอนเพลงยาว นอกเหนือจากลักษณะบังคับของกลอน คือ

1. การใช้ถ้อยคำ นิยมการซ้ำคำ ซ้ำความ ซ้ำวลี ใช้คำเลียนเสียงใช้สำนวนเปรียบเทียบ และเล่นสัมผัสอักษร
2. กวีใช้เพลงยาวเป็นสื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตัวเองมากกว่าอย่างอื่น
3. กวีพยายามสร้างสรรค์สิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะความคิดในด้านโวหารลงไว้ในกลอนเพลงยาว

เพลงยาวให้คุณค่ามากทั้งด้านความบันเทิงใจ ความรู้และการบันทึกเรื่องราวในลักษณะจดหมายเหตุ

ในระบอบหลังรัชกาลที่ 3 นิยมใช้ข้อเขียนร้อยแก้วบันทึกเหตุการณ์ ความคิดและสื่อสารความรักมากขึ้น กลอนเพลงยาวจึงค่อยเสื่อมลง

วรรณกรรมนิทานคำกลอน

นิทานคำกลอน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเรื่อง “จักร ๆ วงศ์ ๆ” เป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีที่แต่งกันมาตั้งแต่สมัยศรีอยุธยาและมีผู้แต่งกันมากในรัชกาลที่ 3, 4 และ 5 ผู้แต่งในชั้นหลังมักอ้างว่าได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องเดิม แม้นิทานคำกลอนในระยะหลังส่วนใหญ่จะมีคุณค่าทางวรรณคดีน้อย แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าศึกษา เหตุผลที่นิทานคำกลอนมีคุณค่าควรพิจารณา คือ

1. เป็นวรรณกรรมที่มีจำนวนเรื่องมากมายจนยากที่จะประมาณได้ มีการตีพิมพ์แพร่หลายไปสู่ผู้อ่านอย่างกว้างขวาง ย่อมมีความเกี่ยวข้องโดยเฉพาะในด้านความบันเทิงกับผู้อ่านและผู้ฟังในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก
2. แสดงวิวัฒนาการของการแต่งหนังสือ อิทธิพลของวรรณกรรมต่างชาติ สภาพแวดล้อม และความนิยมของประชาชนในการอ่านหนังสือ

ลักษณะของนิทานคำกลอน

ลักษณะเฉพาะของนิทานคำกลอนที่แตกต่างจากวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ได้แก่

1. **คำประพันธ์ที่ใช้** นิทานคำกลอนรุ่นเก่าครั้งศรีอยุธยา แต่งด้วยคำประพันธ์หลายประเภท มีทั้งกาพย์ กลอนแปดและกลอนสวด² กาพย์ที่ใช้ส่วนมากเป็นกาพย์ยานี สรุจคนางค์ และฉับ

¹ สุภา ทิวถนอม วิเคราะห์กลอนเพลงยาวสมัยศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 208

² กลอนสวด ประกอบด้วยคำประพันธ์หลายชนิด เช่น กาพย์ยานี กาพย์ฉับ และกาพย์สรุจคนางค์ เป็นต้น นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ อธิบายไว้ในคำนำเรื่องสังคีลปรัชญากลอนสวดว่า กลอนสวดมีความใกล้ชิดกับคนไทยมาช้านาน โดยเฉพาะในการหัดให้เด็กอ่านออกเขียนได้ และการชักจูงใจคนให้เลื่อมใสในหนังสือและพุทธศาสนาในสมัยโบราณ เมื่อเด็กหัดอ่านประสมอักษรได้แล้ว ครูผู้สอนจะให้อ่านกลอนสวดเรื่องต่าง ๆ เพราะนิทานสนุก และคำกลอนอ่านง่ายด้วยใช้คำไทยที่เป็นพื้น กลอนสวดมีทำนองในการอ่านแปลกกว่าอ่านเพียงเสียงตามธรรมชาติ

(ฉบับ)	เดินพลาเง้าเหวี่ยงแลหา	เห็นนกงปลายปา
	ก็มีเนกหลายพรรณ	
	จับไม้ร่าร้องเหตุหรรษา	คู่เคียงเรียงริน
	กลางตัวพลัดคู่ชมเชย	
	เรียกคู่บ่เห็นมาเลย	โอยนงนี้เอย
	เหมือนเราพี่น้องพลัดกัน	

(เรื่องไก่ทอง)

(สุรางคนางค์)

เรื่องนี่ยกไว้	กล่าวถึงเวียงชัย	ตรีจักรไอศวรรย์	บุษบงนางเยาว์
เศร้าสร้อยจิตครัน	ด้วยท้าวผัวขวัญ	ยังมีกลับมา	
เมื่อนันท์ครรไล	นวลนางทราวมวย	เจ้าทรงครรภา	นานมานงเยาว์
เจ้าคลอตอบตรา	รูปทรงโสภา	เหมือนพระสามี	

(เรื่องจำปาสีตัน)

นิทานสมัยศรีอยุธยาบางเรื่อง แต่งด้วยถ้อยคำประพันธ์แบบพิเศษคล้ายกลอนแปด แต่ไม่บังคับจำนวนคำและสัมผัสเคร่งครัดอย่างกลอนเช่น เรื่อง นางมโนห์รา ว่า

ครั้นถึงนั่งลงยอมมือไหว	อีกทั้งข้างซ้ายทั้งข้างขวา
เจ้าสาวสุดรักของพี่อา	พระมารดาให้เชิญเจ้าขึ้นไป
พี่สายสุดรักของน้องอา	พระมารดาทำนบประการใด
ทำงาน เจ้ารูปโอ	พี่รู้ไม่ได้เจ้าทราวมวย
พระมารดาให้เชิญเจ้าขึ้นไป	แต่งตัวเร็วไวเถิดน้องอา

สมัยรัตนโกสินทร์แต่งนิทานคำกลอนด้วยกลอนแปดเกือบทั้งสิ้น และสังเกตได้ชัดเจนว่าในระยะหลัง ๆ จำนวนกลอนในนิทานเป็นจำนวนมากเลียนแบบจำนวนกลอนของสุนทรภู่ เช่น คำกลอนเริ่มต้น เรื่อง ชันแก้วนพเก้า ว่า

เทพอำนาจช่วยประมุขสมุพร	ศรีสวัสดิ์จัดประจงลงอักษร
สมมุติเล่นเป็นเรื่องแต่เบื้องหลัง	ให้ถาวรพูนพิพัฒน์กำจัดภัย
แก้รำคาญอ่านเล่นพอเย็นใจ	ท่านผู้ฟังอย่างคิดหลงไหล
	ตามนิสัยผู้ที่ไม่มีงาน

2. การสร้างองค์ประกอบของเรื่อง

ก. โครงเรื่อง เหตุการณ์ และการดำเนินเรื่อง โครงเรื่องของนิทานคำกลอนเกือบทุกเรื่องมีลักษณะคล้ายคลึง หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันจนผู้อ่านเดาเรื่องล่วงหน้าได้เช่น เริ่มต้นด้วยกำเนิดเจ้าชายมีบุญญาบารมี แต่ในวัยเยาว์ทรงได้รับความเดือดร้อนเพราะถูกริษยา ต้องพลัดพรากกระเห่ร่อนไป หรือบางเรื่องเดินทางไปเล่าเรียนวิชาในกลางป่า ท่องเที่ยวผจญภัย รบกับโจรหรือยักษ์ ได้ธิดาเจ้าเมืองอื่นเป็นชายา แล้วเดินทางกลับมาครอบครองบ้านเมืองแทนเพราะบิดา

เหตุการณ์สำคัญที่กำหนดให้เนื้อเรื่องดำเนินไปมักคล้ายคลึงลงรอยกัน เช่น การอุ้มสม การพบสัตว์ลักษณะงามประหลาดแล้วติดตามไปจนหลงทาง การใช้เหตุการณ์ศึกสงครามเป็นต้นเหตุให้พระนางได้พบกันหรือพรากจากกัน การแก้แค้นของตัวละครฝ่ายร้ายมักสืบทอดกันตั้งแต่ตัวเอง น้องชายไปจนถึงลูกชาย และในที่สุดก็พ่ายแพ้ทั้งหมด การชู้ชีวิต การเสี่ยง เช่น เสี่ยงมัลลย์ การประลองกำลัง การประลองฝีมืออาวุธ และการทนายปริศนา เป็นต้น

นิทานคำกลอนเกือบทั้งหมด มีโครงเรื่องแบบ “จบดี”

การดำเนินเรื่องของนิทานคำกลอน เป็นไปแบบต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ ผู้แต่งมักไม่ได้กำหนดโครงเรื่องไว้ก่อน สุดแต่จะพอใจให้จบลงหรือจะให้ผจญภัยต่อไป เช่น ตัวเอกรบชนะ ได้ธิดาเจ้าเมืองหนึ่งแล้วครอบครองกันจนมีบุตร ต่อมาเกิดเบื้อหน่ายต้องการผจญภัยต่อไป ก็ร่ำลาชายาของตนเดินทางไปรบเมืองต่อ ๆ ไป ได้ธิดาเจ้าเมืองแล้วก็ทอดทิ้งไปเช่นเดียวกับเมืองที่ผ่าน ๆ มา เช่น เรื่อง เกราะเพชรเจ็ดสี สุวรรณลอยล่อง และกระต่ายทอง เป็นต้น

นิทานคำกลอนในสมัยหลังหลายเรื่อง ได้อิทธิพลจากนิทานของสุนทรภู่ในการสร้างโครงเรื่องเช่นเรื่อง พิภพทอง นางเบี้ยเดียว มีบทของผีเสื้อสมุทร และศึกฟรังด้วย

ข. ตัวละคร ตัวละครในนิทานคำกลอนมักเป็นแบบลักษณะนิสัยเดียว (flat character) คือที่ดีก็ดีตลอดไปหาตำหนิไม่ได้เลย ที่ชั่วร้ายก็ร้ายแต่ด้านเดียว ตัวละครมีลักษณะซ้ำ ๆ กัน เช่นตัวเอกเป็นเจ้าชายมีบุญญาธิการ มีอาวุธพิเศษ ตัวเอกฝ่ายหญิงมักเป็นธิดายักษ์ เป็นลูกคนสุดท้ายของพระเอกต้องฉลาด คล่องแคล่ว มีอารมณ์ขันเป็น “ตลกตามพระ” ไปในตัว ไทรมักรับสินบน สัตว์แสนรู้มักอยู่ฝ่ายตัวเอก ฯลฯ

นิทานคำกลอนในสมัยหลัง ๆ บางเรื่องมีการสร้างตัวละครแบบสืบทอดกัน กล่าวคือเมื่อตัวเอกผจญภัยมานานจนผู้อ่านรู้สึกเบื้อ และเห็นว่าอายุมากแล้ว ผู้แต่งจะกำหนดให้ลูกชายเป็นตัวเอกสืบแทนต่อไป บางครั้งสืบต่อไปถึงหลานปู่ก็มี ตัวเอกของเรื่องจึงดูหนุ่ม คล่องแคล่ว และยังเจ้าชู้อยู่ได้ตลอดไป เช่น เรื่อง กายเพชร ตัวกายเพชร เป็นพระเอกตอนต้น เรื่อง ต่อไปก็เป็นบทของกายสุวรรณ และกายแก้วเป็นตัวเอกบ้าง

การตั้งชื่อตัวละครมักจะมีคำว่า “จักร” หรือ “วงศ์” อยู่ด้วย เช่น จักรแก้ว ลักษณะวงศ์ สุวรรณวงศ์ พระวรวงษ์ และสุริยวงศ์พรหมเมศ เป็นต้น ถ้าหากไม่มีคำว่า “จักร” หรือ “วงศ์” ก็มักนิยมตั้งชื่อที่แสดงความมีค่า เช่น พิกุลทอง สังข์ทอง สุวรรณหงษ์ พระพิมพ์สุวรรณค์ สุวรรณเคียร ตุ๊กตาเพชร จอกแก้วและจำปาแก้ว จำปาทอง เป็นต้น¹

นิทานคำกลอนรุ่นหลัง ๆ มีตัวละครตลกแทรกอยู่แทบทุกเรื่อง นิยมตั้งชื่อตัวละครให้มีเสียงแปลก ๆ เช่นชื่อต๊ิบเท่ง ยุ่มย่าม และครี๊ดคราด เป็นต้น

ค. จาก นิทานคำกลอนส่วนมากมีฉากเป็นป่า ถ้า อุทยาน และสนามรบ ผู้แต่งจะไม่พรรณนาสภาพฉากมากนัก คงเห็นว่าเป็นการเสียเวลาไม่ทันใจผู้อ่านที่ต้องการอ่านรู้เรื่องราว

3. ธรรมเนียมนิยมในการแต่งคำประพันธ์

นิทานคำกลอนนิยมแต่งตามแบบบทละครบ้างเป็นบางประการ เช่น มีการชมป่า ชมทัพและบทอัศจรรย์ ในด้านฉันทลักษณ์นิยมแต่งกลอนสัมผัสสระมากกว่าสัมผัสอักษร ทั้งนี้คงเป็นเพราะนิทานคำกลอนส่วนมากได้รับอิทธิพลจากสำนวนกลอนของสุนทรภู่นั่นเอง

ธรรมเนียมนิยมที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้แต่งนิยมกล่าวคำปรารภและบอกนามผู้แต่งไว้ในตอนเริ่มเรื่อง เช่น นายบุษย์แต่งเรื่องพิกุลทองเริ่มเรื่องว่า

คิดติดต่อข้อความตามทำนอง	ขอริเริ่มเรื่องราวกล่าวสนอง
นายบุษย์ทำคำกลอนสุนทรถลน	พิกุลทองของเก่าสำเนาเดิม
ให้อ่านดูรู้ตามเนื้อความเดิม	คิดพลิกเพลงต่อไปช่วยใส่เสริม
	ดังจะเริ่มมธุรสพจนานา

นิทานบางเรื่องผู้แต่งมีเจตนาให้เป็นเรื่อง แนวตลก พยายามหาแง่มุมตลกและพลิกเพลงถ้อยคำมาใช้ นับว่ามีส่วนทำให้รสชาติของนิทานดีขึ้น เช่น เรื่องปลาทูลสุริยวงศ์ เรียก ปลาตุ๊กว่า “พระองค์ทรงหม้อแกง” บ้าง “พระองค์ทรงเกลือ” บ้าง คำทำนายของไทรหลวง (ปลาโคก) ดูน่าหัวทิ่มกลัวมากสำหรับชีวิตปลา

ดาไทรเฒ่าพฤตมาท้านปลาโคก	คาบโฉลกบังคมก้มเกศา
ใส่ดูยามฉบับตำรับมา	หาฤกษ์หาปลอดบ่วงหวังวัง
วันอาทิตย์ฟ้าแดงยั้งแข่งฤทธิ	ถ้าทำกิจก็คงลงแข่งหนึ่ง
ถ้าวันจันทร์จะต้องตากอยู่ตรากริ่ง	อังคารถึงลงหม้อแกงร้ายแรงครัน
ถ้าวันพุธสุดชั่วตัวจะยับ	ต้องควักตับควักไตให้อาสิญ
ถ้าวันพฤหัสบดีชั่วล้ำเป็นสำคัญ	จะต้องดันลงมาให้หมากิน
อันวันศุกร์ทุกขลามคาบกันอยู่	ต้องไปสู่อู่ตระกร้านอนตาปลิ้น
แต่วันเสาร์พอจะรอดแต่ทอดกิน	ได้ทราบสิ้นทูลความไปตามมี

¹ทิพย์สุนเดร นาคธน วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ 2 หน้า 9

4. ชื่อเรื่อง มักตั้งชื่อเรื่องดังนี้

ก. ตั้งตามชื่อตัวเอง เช่น โกมินทร์ จักราวงษ์ จันทรคาร พระสีเสائر จันทโครบ จินดาแก้ว ดาราวงษ์ ดาวเรือง นางอุไท ณรงค์จิต บางครั้งตั้งตามสมญานามของตัวเอง เช่น นางเปี้ยเดียว นางกระเมอกันร้ว แก้วหน้าม้า ฯลฯ

ข. ตั้งตามชื่ออาวุธหรือสมบัติวิเศษ ประจำตัวของตัวเอง เช่น ชันแก้วนพเก้า เกราะเพชรเจ็ดสี สิงโตทอง แก้วพิสดาร เป็นต้น

5. แก่นของเรื่อง (theme) และแนวคิดที่ปรากฏ นิทานคำกลอนส่วนใหญ่มีแก่นของเรื่องคล้ายคลึงกันเช่น การต่อสู้ผจญภัย ความมีบุญญาธิการ ความมีฝีมือในการต่อสู้ ความเฉลียวฉลาดและคุณค่าของความซื่อสัตย์

มีแนวคิดและปรัชญาปรากฏในนิทานคำกลอนบ้าง แต่นับว่าน้อยกว่าที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทอื่น เรื่องที่มีแนวคิดเห็นได้เด่นชัด ได้แก่ นิทานรุ่นก่อนขึ้นไป เช่น พระอภัยมณี สิงหไตรภพ ลักษณะของสุนทรภู่ และเรื่องจันทโครบ เป็นต้น

จุดบกพร่องของนิทานคำกลอน

นิทานคำกลอนเป็นวรรณกรรมที่แพร่หลาย เพราะมีการตีพิมพ์ขายกันมากในสมัยรัชกาลที่ 4-5 และ 6 แต่มีเพียงไม่กี่เรื่องที่อยู่ในความทรงจำของผู้อ่าน อาจสรุปข้อบกพร่องของนิทานคำกลอนได้ดังนี้

1. ส่วนกลอนอ่อน มีนิทานจำนวนมากที่แสดงชัดว่าผู้แต่งนิทานไม่สันทัดเชิงกลอน การใช้คำไม่กระชับ ความหมายของคำไม่ลึกซึ้ง ใช้คำซ้ำความหมายกันหลายคำในแต่ละวรรค และใช้คำไม่ตรงความหมายเข้าลักษณะเร่หาสัมผัสหรือลักษณะกลอนพาไป บางเรื่องผิดบังคับสัมผัสด้วย

ในด้านการให้ความรู้แก่ผู้อ่าน มีจำนวนน้อยที่ผู้แต่งนิทานมีความรอบรู้เรื่องเกร็ดต่าง ๆ การกล่าวถึงราชประเพณี สวรรค์หรือชื่อเทพเจ้า มักผิดพลาดอยู่เสมอ แสดงว่าผู้แต่งนิทานส่วนใหญ่ไม่ใช่ผู้รู้หรือผู้คงแก่เรียน

2. โครงเรื่องซ้ำๆ เพราะเลียนแบบกันใกล้ชิดเกินไป เห็นได้ชัดว่านิทานสมัยหลัง ๆ เลียนแบบนิทานหรือบทละครนอก รุ่นแรกที่มีเค้าเรื่องมาแต่ครั้งศรีอยุธยา และมีบางเรื่องเลียนแบบนิทานของสุนทรภู่มากเกินไป โครงเรื่องและแนวเขียนจึงมักซ้ำซากไม่น่าสนใจ

3. การสร้างตัวละคร ข้อบกพร่องสำคัญอีกประการหนึ่งคือตัวละครในนิทานคำกลอนมีลักษณะไม่สมจริง ไม่เป็นตัวแทนของคนในสังคม ฝ่ายดีก็มีคุณสมบัติเลิศทุกสิ่งทุกอย่าง ฝ่ายร้ายก็ร้ายที่สุดจนไม่มีส่วนดีเลย ความประพฤติและความเป็นอยู่ที่พิเศษมหัศจรรย์ต่างไปจาก

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นข้อบกพร่องที่เห็นได้ชัดของนิทานคำกลอน เป็นเหตุให้วรรณกรรมประเภทนี้ด้อยค่าลงอย่างน่าเสียดาย

นิทานคำกลอนมิได้บกพร่องไปหมดทุกเรื่อง บางเรื่องเป็นวรรณกรรมที่มีค่านำศึกษา เช่น เรื่อง กากี (บทมโหรี) สมบัติอมรินทร์คำกลอน สุวรรณหงส์ พระอภัยมณี สิงห์ไตรภพ และจันทโครบ เป็นต้น

วรรณกรรมนิทานคำกลอนเป็นวรรณกรรมชาวบ้าน ที่แต่งขึ้นโดยนักกลอนสามัญชน เป็นส่วนใหญ่ เป็นวรรณกรรมที่มีจำนวนเรื่องมากที่สุดประเภทหนึ่ง แม้จะมีคุณค่าต่อวงวรรณกรรมน้อยกว่าที่ควรจะเป็น แต่ก็ได้แสดงให้เห็นวิวัฒนาการของการแต่งหนังสือ การขยายตัวของวงการอ่านและเห็นได้ชัดว่ามีผู้นิยมอ่านหนังสือเพื่อความบันเทิงอารมณ์มากขึ้น

ทดสอบ

ตอบคำถามต่อไปนี้

1. “วรรณกรรมนิราศเป็นงานที่กวีสามารถแสดงอารมณ์ ความคิด และฝีปากอย่างเต็มที่” ท่านมีความเห็นอย่างไร
2. ลักษณะสำคัญของนิราศคืออะไร
3. ที่ว่านิราศคำโคลงเหมาะที่จะแสดงอารมณ์และความคิด นิราศคำกลอนเหมาะที่จะแสดงรายละเอียดท่านเห็นด้วยหรือไม่ แสดงตัวอย่างประกอบ
4. จงกล่าวถึงวิวัฒนาการของวรรณกรรมนิราศตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4
5. “เพลงยาวเป็นวรรณกรรมเพื่อสื่อสารมานาน” ท่านเข้าใจอย่างไร
6. เป็นความจริงหรือไม่เพียงใดที่ว่า เพลงยาวเป็นงานที่กวีมีอิสระมากที่สุดในการแต่ง
7. นิทานคำกลอนแตกต่างจากกลอนบทละครอย่างไร
8. เหตุใดนิทานคำกลอนจึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และแพร่หลายมากที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ 3 และ รัชกาลที่ 4
9. สุนทรภู่มีอิทธิพลต่อนิทานคำกลอนสมัยหลังเพียงใด
10. นิทานคำกลอนสมัยหลังต่างจากสมัยแรกเช่น งานของสุนทรภู่ ในส่วนสำคัญ ๆ อย่างไรบ้าง